THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.
אידישע וואָרט
Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 765 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

דער "קאָנווערשאָן לאָאַן"

אויף א שטילן אופן, אָן באַזונדערע רעקלאַמעס, פירט איצט קאַנאַדער רעגירונג דורך א רייזיקע נאַציאָנאַלע הלואה. דאָס איז אָבער ניט קיין הלואה וואָס וועט פאַרגרעסערן די נאַציאָנאַלע חובות פון לאַנד, און די קאַנאַדער בירגער נעמען דערפאַר אויף די רייזיקע פינאַנציעלע טראַנסאַקציע אויף מיט צופרידענהייט.

די הלואה האָט צו טאָן מיט די מלחמה חובות פונ'ם לאַנד. אַרום א ביי־ליאָן דאָלאַר אין אַבליגאַציעס (באַנדס) פון די מלחמה הלואות וועלן ווערן רייף אין משך פון די קומענדיקע דריי־מיט־א־האַלבן יאָר. אַנשטאָט צו דעקן זיי ביים־לאַכווייז, זיי זיי ווערן רייף, דורך קלענער הלואות, האָט די רעגירונג באַשלאָסן צו ליקווידירן דעם גאַנצן עסק דורך איין איינציקער טראַנסאַקציע, ניט וואָר־סנדיק ביז די באַזונדערע אַבליגאַציע אויסגאַבן וועלן רייף ווערן.

די רעגירונג האָט דערפאַר איצט אַנאָנסירט איר "קאָנווערשאָן לאָאַן" פּלאַן, — דער פּלאַן אויסצובייטן די אַלטע אַבליגאַציעס אויף נייע, וואָס וועלן ווערן צייטיק אין 25 יאָר אַרום (אין יאָר 1956). אַן יעדער איינער וואָס האָט אין זיין באַזיץ איינע פון די פאַרשיידענע אויסגאַבן פון די מלחמה אַבליגאַ־ציעס, קריגט איצט די געלעגנהייט אויסצובייטן זיי אויף דער נייער אויס־גאַבע.

דער נייער פּלאַן איז שוין אַריין אין קראַפט און די אָפּעראַציעס, פאַר א סומע ביז 250 מיליאָן דאָלאַר (דער מאַקסימום דערוויל באַשטימט פון דער רעגירונג), וועלן אָנהאַלטן ביז דעם 23טן מאַי, אויב די באַשטימטע סו־מע וועט פריער ניט פאַרפילט ווערן.

די אַלטע מלחמה אַבליגאַציעס גיבן די באַזיצער געוויסע פאַרצוגן און פריווילעגיעס, וואָס די נייע הלואה וועט זיי ניט געבן. אַזוי זיינען די מלחמה אַבליגאַציעס פריי פון שטייערן און זייער צינזן ראַטע איז פינף און האַלבן פּראָצענט. די נייע אַבליגאַציעס וועלן צאָלן 4½ פּראָצענט צינזן, און זיי וועלן ניט זיין פריי פון שטייערן. אָבער כדי די אויסבייטער פון די אַבליגאַ־ציעס זאָלן גאָרנישט ניט פאַרלירן אויף זייער אויסבייט, איז עס באַשלאָסן געוואָרן צו געבן זיי די זעלבע פריווילעגיעס אויף די נייע אַבליגאַציעס ביז דער צייט וואָס זייערע אַלטע וואָלטן געווען רייף.

אַזוי, למשל, די וואָס האָבן אַבליגאַציעס פונ'ם "וויקטאָרי לאָאַן", וואָס ווערט רייף נאָוו. 1טן, 1934, און זיי בייטן זיי איצט אויס אויף "קאָנ־ווערשאָן באַנדס". וועלן קריגן 5½ פּראָצענט צינזן אויף זייערע נייע אַבלי־גאַציעס ביז נאָוו. 1טן, 1934, און ביז דאַן וועלן זיי זיין פריי פון שטייערן. פון דאַן אָן אָבער וועט די צינזן ראַטע וואָס זיי וועלן קריגן זיין בלויז 4½ פּראָצענט, און ניט פריי פון שטייערן.

ווען די פאַרשיידענע מלחמה הלואות זיינען געמאַכט געוואָרן איז געווען א גרויסער דוחק אויף געלט אויף דער וועלט, און דערצו איז דער קרעדיט פון אַלע לענדער זיך באַטייליקט אין דער מלחמה ניט געווען קיין ערשט־קלאַסיקער. די רעגירונג האָט דערפאַר דאַן געמוזט, אום צו קריגן די רייזיקע סומען וואָס זי האָט געדאַרפט פאַר אירע מלחמה צוועקן, דערמוטיקן די אינוועסטאָרן ניט בלויז דורך אָפּעלירן צו זייערע פאַטריאָטישע געפילן, נאָר אויך צו צאָלן העכערע צינזן און צו געבן אַנדערע פריווילעגיעס די באַזיצער פון אירע אַבליגאַציעס.

איצט איז די לאַגע גאַנץ אַנדערש. ס'איז דאָ געלט אויפ'ן מאַרק אין בערגענג, און עס זיינען דאָ אַסך בעלנים אויף אַן אינוועסטירונג אין אַזעלכע זיכערע פּאַפּיר, ווי קאַנאַדער רעגירונגס אַבליגאַציעס. די צינזן ראַטע פון 4½ פּראָצענט אָנגעבאָטן פון דער רעגירונג אויף איר נייער הלואה איז דער־פאַר געווען הויך, זי זאָל זיין אָנציענד. פאַר די קלענערע אינוועסטאָרן, וואָס זוילן אויסבייטן זייערע רייף־ווערנדיקע אַבליגאַציעס אויף נייע, לאַנג־טער מיניקע, ווערט אָנגענומען, איז די געלעגנהייט וואָס ווערט זיי איצט געגעבן, א פריווילעגיע, וועלכע די מייסטע וועלן מסתמא אויסנוצן.

איינע פון די פריווילעגיעס וואָס ווערט געגעבן די באַזיצער פון די נייע אַבליגאַציעס, איז צו רעאַליזירן זיי מיט צען יאָר פריער, איידער זיי ווערן צייטיק, ד. ה., אין 1946 אַנשטאָט 1956. פונ'ם יאָר 1946 אָן וועלן זיי האָבן די ברירה אָדער אויסבייטן זיי צו יעדער צייט (מיט צוויי חדשים נאָ־טיס) אויף מזומן געלט אין דער רעגירונגס קאַסע, אָדער האַלטן זיי אין שניידן די קופּאָנען (יעדע זעקס חדשים), ביז זיי וועלן ווערן רייף.

דער פּלאַן, קאָן מען דערפאַר דערוואַרטן, וועט זיין דערפאָלגרייך, און די רעגירונג וועט אַזוי מיט אַזוי מיט אַן אויסגאַבן וואָס ווערן רייף אינ'ם משך פון די קומענדיקע דריי מיט א האַלבן יאָר. דאָס וועט פאַר־גרעסערן די פינאַנציעלע זיכערקייט אין לאַנד און וועט אין א גרויסער מאָס באַפעסטיקן די פינאַנציעלע פּאָזיציע פון דער רעגירונג.

אַנד זיינען די איצטיקע באַדיינונגען אויפ'ן געלט מאַרק די גינסטיק־סטע פאַר די צוועקן פון דער רעגירונגס הלואה. גראָד איצט, ווען דער עולם איז אָפּגעשראָקן פון בערזע ספּעקולאַציעס, און געלט ליגט אין א טויטן צו־שטאַנד אין די בענק, וועט מען מער גערן אינוועסטירן אין די הונדערט־פּראָצענט זיכערע רעגירונגס אַבליגאַציעס. און די רעגירונג האַנדלט אַזוי קלוג אויסנוצנדיק דעם מאָמענט פאַר איר ברייטן און ווייט־גייענדיקן "קאָנ־ווערשאָן לאָאַן".

די פרילינג אויסראַמונג

די וואָך האָט זיך אָנגעפאַנגען ווייניפּעגס יערלאַכער פרילינג אויסראַ־מונגס קאַמפּיין, און אַלע בירגער ווערן אויפגעפאָדערט אויסצוראַמען זייערע הויפן פונ'ם שמוץ און אָפּפאַל וואָס האָט זיך אָנגעקליבן איבער'ן ווינטער.

אַלץ וואָס לאָזט זיך פאַרברענען, דאַרף צונויפגעשאַרט און פאַרברענט ווערן, און דער איבעריקער אָפּפאַל דאַרף צוזאַמענגעשאַרט ווערן, און דאַן וועלן שטאָטיקע פורן עס אויפקלייבן.

די אויסראַמונג איז א געזעץ, וואָס קאָן אַרויפגעצוואונגען ווערן אויף די בירגער. עס איז אָבער ווינשנסווערט, אַז די בירגער זאָלן ניט וואַרטן אויף קיין וואַרנונגען פון די אינספּעקטאָרן נאָר זאָלן אַליין פריוויליק דורכפירן די אויסראַמונג פון אַן אינערלאַכן געפיל פון פליכטבאַוואוסטזיין צו די מיט־בירגער און אפשר אייך פון אַן אייגענעם געפיל פאַר ציכטייקייט.

די שמוץ און אָפּפאַל אין די הויפן זיינען ניט נאָר עקלהאַפט און מי־אום פאַר'ן אויג, נאָר אויך א קוואַל פון שטענדיקער געפאַר פאַר דער גע־זונטהייט פון די בירגער. זיי שווייבלען און גריבלען מיט פאַרשיידענע אינ־סעקטן און זיי זיינען אַן אַנטוויקלונגס פּלאַץ פאַר פליגן, וואָס טראָגן דערנאָך פאַנאַנדער אַלערליי געפערלאַכע קראַנקהייטן.

ווען מען לאָזט ניט איבער קיין שמוץ, שניידט מען דערמיט אָפּ די פאַרמערונגס מעגלאַכקייטן ביי די פליגן, וואָס זיינען זייער א געפערלאַכער אינסעקט און וואָס באַרויבן מער מענשלאַכע לעבנס דורך פאַרשפּרייטן קראַנקהייטן, ווי די ווילדסטע חיות אין וואַלד.

רייניקייט און ציכטיקייט אין הויז און אין הויף זיינען א גאַראַנטיע קעגן דער פאַרשפּרייטונג פון קראַנקהייטן, — נאַטירלאַך, אויב אויך די שכנים ראַמען אויס און רייניקן אויס זייערע הויפן און זייערע הייזער.

לאָמיר אַלע פאַראייניקן זיך אין דער אויסראַמונג און אויסרייניקונג פון דער שטאָט, — און זאָל די שטאָט ווערן א מער אָנגענעמער און געזונ־טערער פּלאַץ פאַר אַלע איינוואוינער.

רייניקט אויס, ראַמט אויס, פאַרבט אויס!

דאָס אידישע וואָרט אויף דער טאָג אָרדענונג

(א בריוו פון ניריאַרק)
פון אפרים ליבקינד

די אידישע קולטור איז אוועקגעשטעלט געוואָרן אויף דער טאָג־אָרדענונג אַמעריקאַנער אידישן לעבן. פון צוויי זייטן האָט זיך אויפגעהויבן דער אינטערעס פאַר אונזער קולטור: פון דער פּאַזיטי־ווער און דער נעגאַטיווער. פון איין זייט האָבן די פאַרלייקענער פונם אידיש; וואָרט און דעם זעלבסטשטענדיקן קול־טור לעבן אויף אידיש אָנגעהויבן צו שלאָגן טערוואַנע: אידישיסטן עליך אַמע־ריקע. די דאָזיקע פאַרשיינונג שלעפּט נאָך מיט זיך די אַלטע פאַרשיידענע טראַדיציע פון די ערשטע יאָרן פון אונזער אימי־גראַציע ווען ס'איז געווען א דין אין ראַ־דיקאַלן שולחן ערוך צו רעדן צום "נאַ־ראַד" אויף אידיש בלויז דערפאַר וואָס מען האָט אים געדאַרפט אַריינקלאַפּן אַן אידייע: סאָציאַליזם, אַנאַרכיזם, דער עיקר אָבער אַמעריקאַניזאַציע. אידיש אַליין איז פאַר זיי געווען נישט מער ווי א מיטל צו דערגרייכן עפּעס. זיי אַליין האָבן גערעדט אויף "אינטעלעגענטע"; רוסיש, דייטש, ענגליש, צום פּראָסטן פאַלק האָט מען אַראָפּגעניידערט גנעדיק, וואָרט מע פאַרשטייט זעבאָך נישט אייר־נע פון יענע געהויבענע שפּראַכן.

דערמיט האָט מען דערצוינג א דור וואָס דער צוגאַנג צו דער שפּראַך איז ביי אים געווען א גרינגשעציקער. מיט א גרינג האַרץ וואָלט יעדער איינער פון אַט די ע ר ש ט ע אָפּגעטרייסלט זיך פון אידיש, איבערגעגאַנגען אויף אַן אַנ־דער שפּראַך. די צרה איז נאָר געווען וואָס ערגעץ אַנדערש האָט מען זיך נישט מאַכט זיך קאַריערעס און צו דער איינע־נער צייט האָבן זיי אונטערגעגראָבן די וואָרצלען פון דער שפּראַך. ס'איז געווען די טרויעריק באַרימטע צייט פון אויפ־קלערונג, פון באַזונדערן אַמעריקאַנישן משכילים, פון צעברעכן די איינענע הויז.

ס'איז אָבער נישט דערגרייכט געוואָרן איינגאַנצן. ווי "גוט" זיי האָבן נישט גע־מיינט, אַט די ערשטע פירער פון כל המינים, האָבן ז יפּאַרט געשריבן אידיש און דער דאָזיקער פאַקט אַליין האָט אַנט־וויקלט ביי א ליבע צו דער שפּראַך. די האַנט וואָס האָט געשטערט האָט נישט ווילנדיק געבויט. די מאַסע האָט נישט פאַרשטאַנען פאַרוואָס איז אַר־דיש שלעכט אַז סוף כל סוף לעבט זי זיך אויס אין דער דאָזיקער שפּראַך. פאַרוואָס פאַרלאַכט דאָס לשון לאָזט וואָס אים אינערלאַכע פרייד, וואָס פאַרבינדט אים מיט דער נאָנצער אידישער וועלט, וואָס איז דער שנור צו פאַרקניפּן אַלע אידן פון דער וועלט אָדער דעם נרעסט־טען רוב זיינעם. על אפם ועל המתם האָט זיך אידיש איינגעוואַרצלט אין אַמע־ריקע און איז געווען א גרויסער פאַק־טאָר אינ'ם לעבן פון די מאַסן. אמת, א סך זיינען פאַרלוירן געוואָרן פאַר אונ־זער שפּראַך, א סך האָבן אינערגעריסן אַלע פאַרבינדונגען מיטן אידישן וואָרט. אָבער יענע זיינען אַוועק אינגאַנצן פונם אידישן לעבן. פאַר זיי איז דער אינערגאַנג נישט קיין צופעליקער, זיי האָבן דעם נאַ־ציאָנאַלן שמד שוין געטראָגן אין זיך. דאָ האָט מען זיי געגעבן דעם הכשר און עס איז זיי גוט געוואָרן וואָס אפילו "גרוי־סע" מענשן האַלטן אויך אַז ס'איז נישט וויכטיק די שפּראַך. אַנדערע ווידער זוילן גלאַט נישט דעם "באַדער"; זיי שווימען מיט מוטנעם שטראָם פון דער וואולגאַ־רער אַמעריקאַניזאַציע. בכלל זיינען זיי ווייט פון וועלכן ס'איז גייסטיקע אינ־טערעסן אין לעבן. די ביליקע בולוואַר צייר־טונג איז זייער גאַנצע גייסטיקע נאַ־רונג.

אָבער פון דער גרויסער אימיגראַציע האָבן מיר אָפּגעשפּאַרט א מעסע וואָס האָט אונז נישט פאַרראָטן, וואָס אין אַר־גאַניש פאַרבונדן מיטן אידישן פאָלקס־לעבן און ב ייאיר, ביי אַט דער מאַסע, אין דער צוגאַנג צו אידיש שוין גאָר אַן אַנדערער. אַט די מאַסע האָט אַרויס־גערופן צום לעבן די פאַרשיידענע טיפּן אידישע שולן. אַט די מאַסע לייענט נאָך א אידיש בוך, לעבט מיטן אידישן וואָרט און איז געוואָרן די ב אַ וואַ ס ט־ז י נ י ק ע טרעגערן פון דער אידישער קולטור אין אַמעריקע.

האָבן די איבערגעבליבענע ערשט זיך אַרומגעקוקט: יענע וואָס האָבן שוין אינ־גאַנצן פאַרלאָזט אידיש, האָבן מיט זיי נאָר קיין שייכות נישט. אויף די אָפּטרי־ניקע האָבן זיי שוין נאָר קיין איינפלוס נישט. די אַנדערע ווידער, וואָס זיינען די גלייכגילטיקע, קאָן מען אָפּקומען מיט א שונד־ראַמאַן און פּיקאַנטע געשיכטעס. פירן זיי? זיי דאַרפן נישט קיין פירער, זיי האָבן בכלל נישט קיין אינטערעס צו עפּעס וואָס איז אויסער דער גרעניץ פון זייערע מאָגערע באַגריפן. דער דריי־טער טייל, דער א י ד י ש ע ר, איז שוין נאָר א ווידרעשפּעניקער. האָט מען אָנגענומען די לענדן מיט אים צו פירן של־חמה. נאָך אַלעמען איז אַט דער טייל דער איינציקער צו וועמען מען קאָן דערן א אידיש וואָרט, איז ער האָט זיך זיינע אייגענע געדאַנקען, דאַרף מען אים נעמען אונטער דער השגחה און מדריך זיין.

זיינען נעקומען אַט די אַמאָליקע און האָבן אויעגעשטעלט דאָס אידישע וואָרט אויף דער טאָג־אָרדענונג: אידישע שולן, אידישע ליטעראַטור, דאָס שיינע אידישע וואָרט, — ווער דאַרף עס? סאַ־ווי־סאַי וועט אַלצדינג אונטערגיין, מ'האָט אַנגע־הויבן צו רעדן מיט ציפערן און כלומרשט־דיקע פאַקטן, מ'האָט געגומען צו חילף די באַרימטע ברוף שרייבער, ווייבער האָ־בען אויסערצילט זייערע ביטערע הער־צער: וואָס, זייערע קינדער וואָס גייען אין די אידישע שולן זאָגן "שטול", נישט "טשער". שומו שמים, דער הייליקער אַמעריקאַניזם איז פאַרשוועכט געוואָרן. די קינדער זיינען נעבאַך ווי "יוראַפּ־שע".

האָבן די דאָזיקע "לייטע" ווידער דער־גרייכט דאָס פאַרקערטע: מיט דעם אַליין וואָס זיי האָבן אָנגעהויבן דעם הייליקן קריג קעגן אידיש, האָבן זיי אַרויסגערו־פען דעם אַנדערן צד צום קאַמף און דער־ווייל אידיש אויף דער טאָג־אָרדענונג פון אונזער לעבן.

מיר ווילן גאָרנישט פאַרלייקענען און אויף דער איצטיקער קרייזיקצונג קעגן אי־דיש וועט ברייגנען שאָדן: איינציקע וואַקלענדיקע עלעמענטן וועלן "איבער־ציינט" ווערן און ס'איז טאַקע נישטאָ פאַר־וואָס מקריב צו זיין זיך און וועלן פאַר־לאָזן אונזער נאַרטן. אָבער דערפאַר וועט לין די אַנדערע געשטאַרקט ווערן, וואָרים יעדער קאַמף קרעפטיקט, פאַרהאַרטעוועט און די אויסגעפּרואוועטע קריגס מענער בלייבן אויף די פּאָזיציעס.

די פּאָזיציעס פון אידיש שטורעמען איצטער. מיר טראָגן דאָס געוועער מיט געהויבענע קעפּ, מיט שטאָלצע הערצער. וויפיל מיר זאָלן נישט זען די ווירקלאַכ־קייט פון אונזער אַמעריקאַנעס לעבן, ווייסן מיר אָבער נאָך מער אַז אונזער וויל איז צו לעבן. אידיש אויף דער טאָג־אָרדענונג פון אונזעך לעבן איז א געוועטע דערשיי־נונג. ס'איז ווייטיק אפילו דער פאַקט אַליין וואָס מענשן, וועלכע האָבן נישט דערוועגנט זיך ביז איצט אַנטקעגן צו דערן זייערע, זיינען איצט אַרויסגעקומען מיט דעם קרעפטיקן וואָס איז דאָ אין זיי. דאָס איז דערפאַר וואָס ס'איז אָנגערירט געוואָרן דאָס הייליקסטע אין זיי.

כאַראַקטעריסטיש פאַר דעם איז די קאָנפערענץ פון די אידישע שרייבער וואָס איז לעצטנס אָפּגעהאַלטן געוואָרן אין ניריאַרק. דערמאָנט זיך: אַלע אידישע שרייבער זיינען זיך צעצויפגעקומען, צוויי־שען זיי א היבש ביסל וואָס שטייט אין לאַנער פון די אידיש־פאַרלייקענער, אָבער קיין איינער האָט זיך נישט דערוועגט אויפצוהייבן זיין קול קעגן אידיש. ס'זיינען געווען א פּאָר שוואַכע שטימען, אָבער אַפילו זיי האָבן נאָר געזוכט איינגאַנ־וויקלען זיך אין תכלית. אָפן קעגן איז קיי־נער נישט געווען.

דאָס וואָס עס האָט נעטליעט לאַנג אונטער אַש און שטיב, איז פּלוצלונג אויסגעבראָכן אַלס פלאַמענדיקער פייר־ער. א נייע אַנטיסעמיטישע קאַמפּאַניע האָט זיך שטילערהייד און פאַרבאַרגן אַנט־וויקלט אַלס פּועל יוצא פון דעם שווערן און עקאָנאָמישן קריזיס אין לאַנד. די באַ־רופסמעסיקע אַנטיסעמיטישע הערצער האָ־בען אָנגענהויבן אויסצוגיין די נעדריקסטע אַ־אויפגערעגטע שטימונגס פון דער באַפעלקע־רונג אַלס פונדאַמענט צו באַנייען די אַנ־טיסעמיטישע באַוועגונג. פון אַלע זיינען זיינען אָנגעקומען קלאָגעס און באַריכטן צו דער אידישער פירערשאַפט איבער נייע אַנטיסעמיטישע הערעריין. פון דער אַר־דישער זייט האָט מען דאָס צום טייל ניט געוואָלט גלויבן און צום טייל ניט געוואָלט מאַכן דערפון קיין עפנטלאַכע דיסקוסיעס. מען קאָן שאַרן דעם לאַנד און פאַרשווּכן אונגאַרנס נאָמען אין אויסלאַנד. אויך די רעגירונג מיט אירע זיכערהייטס באַהערדן האָבן ניט גענומען ערנסט די מעגלאַכקייט פון דער אַנטיסע־מיטישער געוואַלטטעטיקייט. די רעגירונג האָט ניט גענגלויבט אין טעראָר אקציעס און זי האָט אַפשר בכיוון צוגעמאַכט איין אויג אויף נייע אַנטיסעמיטישע אַרויס־טרעטונגען, וועלכע האָבן אביסל אָפּגע־לענקט די מאַסן פון דער שווערער עקאָנאָ־מישער נויט.

אָבער ווי די באַמבע האָט געפּלאַצט און עס האָט גענגאַסן אידיש בלוט אין דער הויפּט שול אין מיטן דאַונטאַן, האָט מען עמעוזט אַרויס מיטן סוד און געפינען ענדלאַך צוריק דאָס לשון. ערשט ווען מען האָט דערפילט די רעוואָלווער קוילן פון עש'ס ידים, האָט זיך ווידער דערהערט דאָס קויל יעקב פון דאָס אונגאַרישע אידנ־טום. פּלוצלונג האָט מען דערזעען פאַר זיך אויף דאָס ניי דעם תהום פון דעם בלוטיקן אַנטיסעמיטיזם טעראָר און טאַקע אינם נאָמען פון פאַטריאָטיזם איז מען געצוואונגען געוואָרן אויפהויבן א געשריי און אויסזאָגן דעם אמת, אַז עס וואַקסן נייע אַנטיסעמיטישע סכנות איבערן קאָפּ פון דאָס אונגאַרישע אידנטום. ערשט איצט האָט מען זיך דערוואוסט, אַז דאָס אַטענטאַט איז ניט געווען קיין פּלוצלונ־דיקער איינצל־טאַט, נאָר א רינגעלע אין א קייט פון אַנטיסעמיטישע העצערייען, וועלכע האָבן דערגרייכט אַזש ביז דער ראַדיאָ בראָדקעסטינג פון גאַנץ אונגאַרן. דער אויבער ראַבינער פון בודאַפּעסט דר. העוועשי האָט אָנגעהויבן דערציילן סו־דות פון חדר, אַז דער מקור פון דעם אַטענטאַט שטעקט אין א שרעקלאַכער אַנטיסעמיטישער העצעריי פון פאַליטי־שע טענדענציאָנע קוואַרטירן, וועלכע טרייבן לעצטנס א געוויסלאָזע אויפרוי־צונג קעגן אידן. אויבער ראַבינער הע־וועשי פאַדערט אין א ציטונגס אַרטיקל, אַז די אידישע רעליגיעזע אינסטאַנצן זאָ־לען טאַקע אונטערנעמען די נויטיקע שריט ביי דער רעגירונג, אַז זי זאָל מאַכן א עק מיט דער אומאויפערלאַכער אַנטי־אידישער אויפהעצונגס קאַמפּאַניע, וועלכע איז שוין אַרויבער יעדע מאָס. אפ־לו די רעדנער אין ראַדיאָ־רונדשפּרוך זיי־נען פול מיט אַנטיסעמיטיזם און מיט אויפרייצנדע בלבולים אויף אידן. פאַר־וואָס צענזורירט דער שטאַט די טעקסטן פון אַלע ראַדיאָ רעדעס, נאָר די אַנטיסע־מיטישע רעדעס, ווערן ניט קאָנטראָלירט?

צי וועט דער אָבער־ראַבינער העוועשי באַקומען א באַפרידיגנדע תשובה אויף זיינע קשיאָ'ס און קלאָגעס? נאָנץ זי־כער איז עס, אַז דאָס אַנטיסעמיטישע אַטענטאַט איז שוין האָט געמאַכט א שרעקלאַכן איינדרוק אויף דער רעגירונג און אויף אַלע פאַראַנטוואָרטלאַכע קריי־זען פון לאַנד. נאָך קיינמאָל האָט א רע־גירונג ניט אַזוי עפנטלאַך דעמאָנסטרירט קעגן אַן אַנטיסעמיטישער אקציע ווי די איצטיקע אונגאַרישע רעגירונג. כמעט אַלע מיניסטאָרן צוזאַמען מיט פּרעמיער בעטלען בראַש האָבן געשיקט דער קהלה לאַנגע דעפּעשן פון טרייסט און מיט־לעפיל, אויך פיל מלוכה סעקרעטאַרן האָ־בען טעלעגראַפירט און געשריבן גאָר שאַרפע פאַדראַמונגען קעגן דעם אַטע־טאַט. די רעגירונג האָט זי דעמאָנסטרי־רט באַטייליקט אָפיציעל ביי דער לויה פון דעם 17־יאָריקן סטודענטישן קרבן עמיל ראַט אויפן אידישן בית־עולם. אויף דער פאַרלאַמענט צוזאַמען מיט פילע שטאַאַטלאַכע און הויפּט שטאַטלאַכע באַ־הערדן האָבן זיך אָנגעשלאָסן אין דער טרויעריקער לויה און דערמיט בכיוון מאָ־ניפעסטירט אַן אָפיציעל סימפּאַטיע־אַקט פאַרן אונגאַרישן אידנטום. דאָס ערשטע מאָל האָט מען אויפן אידישן סיח עולם געזען בישאָפּן און ערציבישאָפּן פון אַלע קריסטלאַכע אמונות כדי צו דע־מאָנסטרירן פאַר דער גאַנצער קריסט־לאַכער באַפעלקערונג פון אינלאַנד און אויסלאַנד, די עמפּערונג פון דער גאַנצער קריסטלאַכער גייסטלאַכקייט איבער דעם משוגע'נעם פאַרברעכן אויף א אידישן טעמפּל. וואָרונס עס איז געווען א גליק אין דעם אומגליק, וואָס די קוילן זיינען געשאָסן געוואָרן שוין ביים סוף פון דעם דאָזיגן (ביי קבלת שבת חול המועד), ווען א גרויסער טייל פונם עולם האָט שוין געהאַלטן ביים אהיים גיין — וואָלט דאָס אומגליק חלילה געווען פאַסירט אין מיטן דאַונטאַן, אין א געדיכטן עולם פון מתפּלליס, דאַן וואָלטן געווען הונ־דערטער געשאָסענע, פאַרוואונדעטע און צעטראָטענע פון בחלה און פאַניק.

עס איז אויך זיכער, אַז די רעגירונג און די פּאָליציי וועט אויצט שטילערהייד אויספאָרשן די נעסט פון דער געפאַר־

(שלום אויף זייט 3)

דער אַנטיסעמיטישער רעוואָלווער-אַטענטאַט אין בודאַ-פּעסטער הויפּט-שול

(ספּעציעל פאַר ד. א. וו. דורך "איטאַ")
פון א. ווינער

כ ע ר ק ל ו ב, אויפן אָבאָנענטן־סיסטעם, לויטן מוסטער פון די אַמערי־קאַנער ביכער קלובן און "בוק גילדס". די אָבאָנענטן ווערן איינגעטיילט אין צוויי קאַטעגאָריעס: די, וואָס צאָלן פינף דאָלאַר א יאָר און קריגן פיר נייע ביכער, און די, וואָס צאָלן צען דאָלאַר א יאָר און קריגן פיר נייע ביכער און פיר ביי־כער, וועלכע זיינען דערשינען אין יאָר 1930. דער ביכער קלוב עקזיסטירט ערשט איבער פיר חדשים און אין משך פון דער צייט איז הַורך אים געלונגען צו פאַרשפּרייטן אין אַמעריקע אַרום צוויי טויזנט עקזעמפּלאַרן פון די בעסטע אידישע ביכער, צווישן זיי: ש. דובנאָוס "געשיכטע פון חסי־דיזם"; דוד בערגעלסאָנס "צוג וויינט"; א. ראַבאָיס "איז געקומען א איד קיין אַמעריקע"; י. אַפּאַטאַשאָוס "טענצערן"; י. ל. פּרץ "בריוו און רעדעס"; שלום אַשס "פעטערבורג"; ד. פינקיס "אַלעק־סאַנדער און דיאַגענעס"; דר. י. ציג־לערס "געשיכטע פון ליטעראַטור ביי אידן" און א רייע אַנדערע וויכטיקע ווערק. די צאָל אָבאָנענטן פונם ביכער קלוב האָלט אין איין פאַרגרעסערן זיך און אויב דער וואוקס וועט אַזוי אָנהאַלטן ווייטער, וועט דאָס זיין דער בעסטער באַווייז, אַז עס זיינען דאָ אין אַמעריקע גענוג אָפּגעמער פאַר גוטע אידישע בי־כער און מען דאַרף נאָר ווייסן ווי אַזוי צוצוטרעטן צו זיי. צווישן די אָבאָנענטן פונם ביכער קלוב געפינען אַזעלכע, וואָס וואַנדערן אין די פאַרוואַרפענסטע וויינ־קעלאַך פון אַשעריקע, אַמאָל איין אייי־ציקער איד אין א גאַנצער שטאָט, און דורך דעם ביכער קלוב האָבן זיי די מע־לאַכקייט צו שטיין אין קאָנטאַקט מיט גרויסער צאָל נ י י ע ר אַמעריקאַנער אידן.

"ווען דייטמאַר דאַיס דערוואוסט פון אונזער וועגן, אַז זי וועט, אַז זי וועט אָבער קיינע פון זיי מאַכט אַז זיי זאָלן אַרבעט אין אַ־מעריקע אַרום אין אַלע ווינקלען פון אַמעריקע, אויך אין ביין אַיצטער נעשטאַנען אויף די אַנ־דערע אַרבעטן, אַז זי וועט אַלע אַרבעטן אין אַמ